

Sylvia Marcos in mehiški kuranderizem

Darja Zaviršek

Mehičanka Sylvia Marcos, doktorica psihologije, raziskovalka, univerzitetna profesorica, predavateljica na univerzah v Mehiki, Latinski Ameriki, ZDA in Evropi, publicistka, je Jugoslavijo obiskala nekajkrat. Kot ena pomembnih členov v verigi *Mreže alternative psihiatriji* in kot organizatorica dveh antipsihiatričnih kongresov v Cuernavaci (1978 in 1979), je bila leta 1983 udeležena enakega kongresa v Beogradu. Kot sodelavka Franca Basaglie, Davida Cooperja, Felixa Guattarija in kot samostojna psihoterapevtka, je bila ena tistih, ki so v 70. in 80. letih aktivno iskali poti k novi paradigmi v institucionalnem sistemu duševnega zdravja. S svojimi terapevtskimi izkušnjami, teoretskim delom (izdala je tri knjige, uredila več zbornikov in publicirala množico člankov) in organizacijskim angažmajem, je zaznamovala tako "gibanje antipsihiatrije" kot tudi različna ženska (feministična) gibanja¹.

Sama je sredi 80. let v enem od intervjujev za jugoslovansko revijo govorila o svoji "borbi proti parolam, ki degradirajo ženske kot človeška bitja". Njen boj za pravice žensk se kaže v raziskovalnem delu v *Interdisciplinarnem programu ženskih študij* na Colegio de Mexico (*Programa Interdisciplinario de Estudios de la Mujer*), v predstavnihstvu v mednarodnem odboru *Ženska v družbi* (*International Sociological Association "Woman in Society"*) ter v delu mednarodne ravnateljice programa *Spol in družba*.

Raziskovanje tradicionalnih oblik zdravljenja v mehiški družbi združuje njeni življenjski in delovni interes; po eni strani išče v tradicionalnih zdravniških praksah redefinicijo evropske binarne opozicije boleznin in zdravja, psihične stiske in telesa samega, po drugi

1 Naslovi njenih samostojnih publikacij:

Manicomios y Prisoners (Red Ediciones, Mexico 1983; druga izdaja 1987);

Alternativas a La Psiquiatria, Dossier Mexico (Nueva Sociologia, Mexico 1982; druga izdaja 1986);

Antipsiquiatria y Política (Extemporaneos, Mexico 1980; druga izdaja 1984; tretja izdaja 1989).

strani pa odkriva zgodovino tradicionalnih ženskih dejavnosti, njihova znanja in vedenja, ki so v zgodovini Mehike igrale tako velik pomen v skupnosti.

Njena raziskovanja odkrivajo v tradicionalnih načinih zdravljenja, ki temeljijo na izročilih mezoameriške kozmologije, alternativo današnjim institucionalnim medicinskim praksam². Večji del svojega raziskovanja je usmerila k terapevtskim in diagnostičnim praksam današnje ljudske medicine, z njenim specifičnim kognitivnim sistemom, ki predstavlja pomemben del zdravniških storitev v današnji Mehiki. Ob tem se zdi evropska zdravniška tradicija izoliranja posameznice-ka z njeno-njegovo boleznijo nenaravna in polna skritih paradoksov. Absurdnost takšnega zdravljenja se v vsej svoji grotesknosti kaže na področju duševnega zdravlja in duševnih stisk ljudi.

Celoto tradicionalnih zdravniških praks označuje pojem kuranderizem (*curanderismo*), ki skriva v sebi raznovrstnost šamanističnih praks in zdravljenj, bogastvo znanj domačink-ov, ki so z ohranitvijo le-teh, izražale-i protest in potrebo, da bi ob španski osvojitvi ohranile-i lastno kulturno zapuščino in tako tudi kot skupnost preživel. Za Sylvio Marcos predstavlja fenomen kuranderizma specifični sinkretizem, ki ne pomeni le zlitje izvirne in evropske kulturne dediščine. Onkraj te, na prvi pogled tako preproste fuzije, se skriva kompleksen fenomen, dinamični proces, ki se neprestano nadaljuje in predstavlja danes tisto terapevtsko prakso, katero uporablja skoraj 30 odstotkov mehiške populacije.

Ohranjanje ljudske medicine je bilo torej v nekem smislu pribežališče in kulturni odpor Mehičank-ov in je zato po prepričanju nekaterih temeljna točka njihove avtonomne ustvarjalnosti. Prav v tradicionalni medicini se samostojno zlivajo, prepletajo in spreminjajo elementi različnih zgodovinskih obdobj. Današnja tradicionalna mehiška medicina je torej neprestani proces sinteze in prilaščanja preteklih kulturnih elementov z močno kulturno koherenco. Akterji tega procesa pa so člani-ce mehiške večine, ki živi v urbanih centrih in na podeželju.

---

2 Pojem Mezoamerika uporablja Sylvia Marcos za področje, na katerem so se prepletale največje regionalne kulture, majevska, azteška, zapoteška in tolteška in ki je doživel kulturno kataklizmo s konkvistadorji, španskimi osvajalci. Te kulture so vedno povezovale Mezoameriko s skupno kozmologijo, z mitsko in ritualno zapuščino ter z enakim pojmovanjem časa. To tudi ločuje Mezoameriko od drugih kultur.

Delovanje tradicionalnih zdraviteljic-ev, ki se v Mehiki imenujejo *curandere-o*, je pogosto boljše kot delo modernih zdravnikov, saj upoštevajo "multidimenzionalni ekvilibrij", ki je, kot poudarja Sylvia Marcos, v primeru bolezni porušen³. Kozmološka tradicija *curander* se kaže v želji po razumevanju tistega delovanja, ki je privedlo do zrušitve fizičnega ali psihičnega zdravja. Njihova medicina ne pozna ostrih meja med diagnozo in zdravljenjem. Ko *curandera* najde zvezo, ki generira bolezen, vidi hkrati tudi možnosti, da bolezen izloči. Najpogosteje se srečanje konča tako, da dobi pacient-ka zdravilo ali določen predmet kot zaščito pred boleznijo⁴.

Curandera pogosto zdravi z rokami, z dotikanjem, s tlečim šopom zelišč. Pretakanje, dualnost fizičnega in duhovnega telesa, simbolna reprezentacija bolezni, bližina in podobnost so delci sistema znanja, ki ga implicirajo te tehnike. Vsi postopki pa temeljijo na specifičnem razumevanju telesa, na katerem *curandere* berejo znake odnosa med telesom kot majhnim kozmosom in celotnim univerzumom. Fizično in duhovno telo ne tvorita, kakor v moderni evropski medicini, opozicijo, temveč sta dopolnjujoča se pola, ki ju Sylvia Marcos znotraj mezoameriške kozmološke koherence označi kot "polarnost komplementarnih nasprotij".

V tem sistemu znanja dobi bolezen tudi materialno podobo. Zato *curandere* v določeni fazi terapevtskega postopka iz človeka "izvlečejo" bolezen. Tisto, kar zdraviteljica potegne iz telesa, je lahko žuželka, žaba ali kača, kost, lasje. Gre za simbolični prikaz materializirane bolezni, za simbolno dejanje, ki se zaključi tako, da se "izvlečeno bolezen" vrže stran, zažge, uniči. Bolezen se torej skozi fizični del telesa transformira v materijo, v stvar.

Prav zato je tudi dobro počutje, "zdravje", odvisno od razmerja med materialnim in nematerialnim pretokom, ki vedno poteka med osebo/telesom in okoljem.

To pa je tudi točka, okoli katere so se vrteli vsi poskusi antipsihiatrije in v kateri se tudi današnja psihiatrija loči na tisto, ki poudarja pomen okolja, ne le kot sprožilnega mehanizma psihične stiske, temveč tudi kot nezamejenega prostora samoterapije, ter na tisto, ki prisega na

3 Ker je večina tradicionalnih zdraviteljic žensk, uporablja Sylvia Marcos, ko jih imenuje *curandere*, le ženski spol.

4 V Mehiki je danes ena najpomembnejših bolezni "izguba duše" (*soul loss*), kar pomeni, da se je duša bodisi naselila v drugo bitje ali pa, da potuje.

diagnosticiranje in socialno izolacijo. Sylvia Marcos pripada zdraviteljicam, ki so sprejele kuranderizem kot življenjski nazor.

Sylvia Marcos je tudi članica državnega inštituta za antropologijo in zgodovino Mehike (Instituto Nacional de Antropología e Historia) ter ravnateljica centra za psihoetnološka raziskovanja v Cuernavaci.

Uporabljena literatura:

Curing and Cosmology: "The Challenge of Popular Medicines" (V: *Development. Seeds of Change*, pp.19-25, Ed. R. Stavenhagen, Rim 1987).

Women, Cosmology and Medicine: Mexican Healers (prevod: *Mujeres Cosmovision y Medicina: Las Curanderas Mexicanas*, Colegio de Mexico, 1989).

Intervju: Meksikanka iz Igala (*Svijet*, št.6, 19.3.1982).